

*Jan Čihák*

*Střídání spisovné a obecné češtiny jako didaktický problém*

Abstrakt

Tato dizertační práce se zabývá střídáním kódů spisovné a obecné češtiny v procesu vyučování na středních školách, především pak v řeči učitelů. Diskuse lingvistů o vzrůstajícím užívání obecné češtiny v širších komunikačních situacích a funkcích (založené na předchozích výzkumech) je stále přítomna na stránkách lingvistických časopisů, zdá se tedy, že problematika střídání kódů v češtině je jedním z centrálních sociolingvistických problémů současné češtiny. Hlavní problém, kterým se práce zabývá, je otázka, do jaké míry se střídání kódů projevuje v řeči učitelů ve výukovém dialogu, jaké funkce střídání má v této specifické komunikační oblasti a které aspekty střídání kódů je potřeba vzít v úvahu pro další pojetí vyučování češtiny.

V teoretické části jsou probírány různé aspekty tohoto jevu a lingvistické názory na střídání kódů s ohledem na didaktické vyústění. Dále jsou v práci podrobeny analýze současné požadavky, které odborná literatura klade na řeč učitele při vyučování – zdá se, že dnes se méně akcentuje spisovnost a na důležitosti nabývá spíše požadavek souvislého, logického a jasného vyjadřování učitelů (ale i studentů). Na tuto analýzu navazuje pojednání o středoškolských učebnicích, jehož hlavním cílem je interpretace pojetí dané problematiky a zhodnocení, nakolik je daná látka podána s ohledem na současný stav bohemistického poznání o problematice střídání kódů.

Kvantitativní a kvalitativní výzkum je založen na nahrávkách různých vyučovacích hodin, které proběhly v Praze a ve středních Čechách, kde obecná čeština funguje jako základní kód komunikace. Výsledky výzkumu zahrnují jednak statistická data využití hlavních fonologických a morfologických alternací, jimiž se obecná čeština odlišuje od češtiny spisovné, jednak jsou prezentovány hlavní komunikační funkce, ve kterých učitelé obecněčeské protředky využívají spíše než prostředky spisovné.

Čeština, kterou užívají učitelé (nejen českého jazyka) ve výukovém dialogu je pestrá a obě hlavní variety jazyka jsou využívány ve specifických funkcích. Je zřejmé, že školní prostředí ve sledované geografické oblasti a výukový dialog specificky již není doménou spisovnosti – obecná čeština hraje ve výukovém dialogu důležitou roli, kterou ani lingvisté, ani autoři učebnic a jiných didaktických materiálů nemůžou zanedbávat.